

Марко О. Јелић

ВАЉЕВСКА БРИГАДА НА РАТИШТУ ЗАПАДНОГ СРЕМА И ИСТОЧНЕ СЛАВОНИЈЕ 1991/92. ГОДИНЕ

И у протеклом грађанском рату 1991/92. године, који се збио на простору Републике Хрватске, народ ваљевског краја дао је жртве за мир, слободу и спас српског народа од повампиреног неоусташтва.

Ратну механизовану бригаду ЈНА, или РЈ 2082 из гарнизона Ваљево, чинило је више од 80% војника и старешина из резервног састава. Попуњавала се са територије 14 општина Подрињско-колубарског региона, затим Лазаревца и других београдских општина. Имала је неколико хиљада резервиста и више стотина моторних возила, чега је око 2/3 са подручја ваљевске општине па се може, стога, назвати – ваљевском бригадом.

У 1991. години бивше руководство ЈНА три пута је мобилисало њено људство и то: у мају, јулу и септембру, са прокламованим циљевима: заштита државних граница, омогућавање мирног расплета југословенске кризе и спречавање братоубилачког рата. С обзиром да су се догађаји на политичкој сцени државе одвијали вртоглавом брзином, при трећој мобилизацији поменуте бригаде, уследило је њено ангажовање са следећим циљем: спасавање угроженог становништва у Западном Срему и Источној Славонији и деблокада опкољеног гарнизона у Винковцима...

Ваљевска бригада боравила је на ратом захваћеном подручју од 19. септембра 1991. до 20. маја 1992. У том периоду чувала је територију и српско становништво у Западном Срему и Источној Славонији од напада и репресалија хрватских паравојних, неоусташких формација. Наизменично је са другим ратним јединицама ЈНА, држала положаје: река Босут, село Оролик – Нови Јанковци – Мирковци – Церих – Маринци – Богдановци. За то време вршена је попуна и људством са шире територије Републике Србије и кроз њу је прошло преко 10 (X) бораца.

Из њених редова, током трајања сукоба, погинуло је 27 припадника и то: 3 резервна официра, 1 резервни подофицир, 2 војника из активног и

21 војник из резервног састава. Рањено је 163 борца и то 18 официра и 46 подофицира (већином резервиста), 28 војника из активног и 111 из резервног састава. Од овог броја, 94 борца су теже рањена.

Бригада је разоружала хрватске паравојне формације у следећим местима: Товарник, Илача, Ловас, Бапска, Сотин, Миклушеви, Томпојевци, Берак, Сремски Чаковци, Опатовац, Свињаревци, Шаренград, Бокшић и Богдановци, и учествовала у претраживању терена у граду Илоку, а делом снага узела учешће у ослобађању Вуковара.

Прву већу борбу, под необичним околностима, бригада је имала на почетку свога ратног пута, у Товарнику код Шида, 20. септембра 1991. Тада јој је, после доласка у Шид, наређено да хитно мора продужити марш за Винковце и пружити помоћ угроженом тамошњем гарнизону ЈНА. Команди бригаде је речено – да ће посада МУП-а Републике Хрватске на Товарнику – пропустити колону ЈНА, која је била састављена од јединица ваљевске бригаде и крагујевачког артиљеријско-ракетног пука, да безбедно прође кроз њихове положаје. Наравно, Хрвати је нису пропустили, него су затечену колону ЈНА мучки и безобзирно напали... Поред губитака, бригада ће у Товарнику и код Шида, доживети дезорганизацију, и престаће да постоји као организована војна јединица. Њених око 2800 резервиста вратиће се кућама, већином са оружјем, док ће на ратом захваћеном подручју остати 428 резервиста, 52 добровољаца и 549 активних војника и старешина, који ће потом бити извучени у шири реон Шида, где је поново отпочело формирање бригаде од људства са шире територије Републике Србије. Истовремено су извршавани поверавани борбени задаци. Циљ који је ово људство добило, био је „да одбране угрожене животе припадника ЈНА и војну имовину у Хрватској, животе бројних житеља нехрватске националности, да обезбеде успех на овом делу фронта и код сопствене јединице, јер тиме спречавају угроженост осталих простора у Југославији – што би имало катастрофалне последице и отворило простор страниј интервенцији, онемогућити деловање разуларених хорди на ратом захваћеном простору и омогућити миран расплет југословенске кризе и будуће уређење земље”. (Извори)

Након изненадног и непланираног судара код Товарника и Илаче са хрватским паравојним формацијама, међу којима је било домаћих (Шиптара и муслимана) и иностраних плаћеника са скоро свих континената, делови јединица ваљевске бригаде 21. и 22. септембра 1991, пре свега, 1. механизованог батаљона и противоклопног дивизиона и неке мање групе бораца из других јединица и бригаде, пробали су се под борбом за село Оролик, које су држали Срби, па све до села Слаковаца. И у Слаковцима су биле наоружане паравојне формације Републике Хрватске, које ће и овде сачекати колону ЈНА и нанети јој губитке.

У борбама од 20. септембра до 10. октобра 1991, на потесу: Товарник – Илача – Шидски Бановци – Ђелетовци – Слаковци, погинуће 12, а преко 70 бораца из ваљевске бригаде биће лакше и теже рањено. Први погинули на Товарнику 20.09. биће: Драган Радојле Андрић из Ваљева,

јединац у мајке, радник пиваре „Јединство” и Милисав Милоја Гавриловића, земљорадник из села Ћуковине, општина Коцељева. Оба су храбро погинули као чланови посаде у својим тенковима, на прилазима у Товарник, од испаљених усташких противтенковских пројектила.

Делови који су се пробали до Слаковаца, били су истог дана нападнути минобацачком, аутоматском и снајперском ватром на улазу у ово насеље, хрватским живљем, које је тих дана угрожавало околна српска села. Тада ће погинути од минобацачке мине војник из активног састава Вахид Османа Бајрића, из села Окреч, општина Сански Мост, бивша БИХ, док је тешко рањен резервиста Славољуб Милана Саватијевића, из села Дегурић, општина Ваљево, радник предузећа „Елинд”. Преминуће после пола ноћи на рукама својих сабораца, а да речи бола ни јаука није изустуио. Хеликоптерска помоћ за њега и још 4 рањена борца тада није стигла, иако је тражена радио-везом.

Сутрадан, 21.09.1991, настављене су борбе испред села Илаче. Делови 1. оклопног батаљона бригаде, који су се нашли са колоном својих тенкова на потесу Товарник–Илача, покушали су пробој кроз Илачу, кроз положаје ојачаних хрватских снага, који су испред села били урадили чак и бункере. Тада ће погинути тенковска посада, родом из ваљевске општине резервисти: Душан Слободана Јеринића, добровољац, директор друштвеног предузећа „Ремонт”, Драган Маринка Максимовића, радник предузећа „Јабланица” и Милан Златомира Павића, из села Бранковине. Ударац пројектила преживео само командир тенка, резервиста из Уба, десетар Деспот Живановић, али са трајним последицама инвалидитета.

У току ноћи 23/24.09. несрећним случајем, од стражара из сопствене извиђачке јединице, у близини командног места бригаде, на положају испред Товарника, погинуо је резервиста Милутин Војислава Ранисављевића, из села Кожуар, општина Уб.

Дана 29.09, око 19,00 часова, у реону сеоског гробља у Оролику од усташких минобацачких пројектила из реона Привлаке и Нијемаца, погинули су припадници 1. оклопног батаљона ваљевске бригаде: резервни потпоручник Небојша Миливоја Марковића, командир вода, родом из Жаркова, београдска општина Чукарица, и резервиста Александар Миливоја Мијаиловића из села Горњи Таор, општина Ваљево, а тешко је рањен резервиста Милојко Радисава Мијаиловића из Ваљева, који је хеликоптером пребачен на Војномедицинску академију али је после три дана преминуо. Ова тројица бораца жртвовали су се, један за другога, прискачући у помоћ, док су мине падале око њих.

Несрећним случајем 30. 09. 1991, на раскрсници путева Шидски Бановци–Оролик, испред Ђелетоваца, при обављању извиђачког задатка, погинуће резервиста ваљевске бригаде, млађи водник Мирослав Томислава Милановића, из села Попучке, општина Ваљево. Страдао од ивиђача једне београдске јединице ЈНА која је такође извиђала просторију Ђелетовца, од правца Оролика, и припуцала на уочено борбено возило. Вероватно су претпоставили да се ради о усташком борбеном

возилу, које су и они имали у своме наоружању, заробљавајући их отимачином, на пругама и у касарнама ЈНА, од јединица ЈНА по Хрватској.

Тако се завршила прва етапа борбеног пута ваљевске бригаде.

Друга њена етапа наставиће се са даљим разоружавањем паравојних формација Републике Хрватске, на простору Западног Срема, и чувању слободне територије и српског становништва које се почело враћати у своје домове, након државног терора хрватских власти над њима. Биће то, иначе, период стицања драгоцених борбених искустава и челичење бораца и јединица бригаде. Током каснијег вишемесечног држања положаја њени борци издржаће бројне артиљеријске, минобацачке и пешадијске ударе и ватру прикривених снајпериста. Пашће на њихове положаје хиљаде и хиљаде граната и мина из реона Винковаца, Нуштра и Привлаке.

У овом периоду држања одбрамбених положаја погинуће храбри борци ваљевске бригаде:

– резервни водник Јован Милене Степановић-Кнежевић, звани „Рамбо”, из Ваљева. Он је прво заробљен (27. 09) у извиђачкој акцији у село Богдановци, од хрватских зенги, а на сва инсистирања југословенских војних власти, заповедник села није желео да га врати. Био је изложен мучењу. Јуначки се држао. Његови саборци-извиђачи, по ослобођењу овог села, упорним претраживањем терена, пронашли су његово тело тек 14. 10.,

– резервиста, десетар Зоран Милана Крсмановића, из села Слеччевићи, општина Шабац, погинуо је 01. 11. у селу Петровци код Вуковара, такође несрећним случајем, ноћу од стражара, из сопствене јединице,

– резервиста Горан Боре Анђелковића, из села Барелић, општина Врање, погинуо је 02. 11. у селу Маринци код Вуковара, од непријатељске хаубичке гранате, испаљене из реона Нуштра и

– резервиста Златко Љубомира Маринковића, из села Корбово, општина Кладово, теже је поврћен 03. 11. у селу Маринци, у своме борбеном возилу на положају, од вођеног противтенковског пројектила „маљутка”, испаљеног са усташких положаја, а преминуо је 04. 11. на Војномедицинској академији у Београду.

Током боравка на положајима у близини Вуковара, војно руководство ЈНА донело је одлуку да се нападне и освоји упориште у селу Богдановци, које је одавно представљало усташку логистичку базу и служило за одржавање везе усташким снагама из Вуковара, са онима у Винковцима и Нуштру. Задатак је поверен ваљевској бригади. Освајањем овог утврђења, које је бранило преко 300 до зуба наоружаних усташких зликоваца, међу којима је било доста Шиптара са Космета, онемогућило би се свако пружање помоћи снагама у Вуковару, и тиме олакшало његово заузимање.

Село Богдановци је међу првим местима у Републици Хрватској, већ 10. 03. 1991, формирало наоружану паравојну ХДЗ-формацију, тзв.

цивилне заштите, са истуреним командним местом Главног хрватског стожера, уз лично одобрење Фрање Туђмана. Из овог места, настањеног претежно хрватским живљем из западне Херцеговине, неоушташке формације под командом локалних вођа – Томислава Мерчепа и Ђура Дечака, чиниле су злочине и пљачку над српским становништвом по околним селима у Источној Славонији.

Напад на Богдановце уследио је 10. 11. у јутарњим часовима, уз садејство једне београдске јединице ЈНА и добровољачког одреда „Шумадија“, смештеног у суседно село Маринци. Снаге ваљевске бригаде, које су биле на тежишту напада, кренуле су из реона села Петровци, са јужне стране села Богдановци. На прилазима око Богдановаца усташе су урадиле бункере мешовита минска поља, противтенковске топове и припремиле снајперска гнезда и минобацачку ватру. Међутим, како тога дана садејство јединица ЈНА није текло по плану, јер су већ на почетку Београђани и Шумадинци имали губитке па су успорили са нападом, а на неким правцима се једноставно и стало. То су приметиле хрватске паравојне формације па су сву своју снагу и жестину отпора усмерили на борце ваљевске бригаде, а посебно на припаднике њене војне полиције, који ће, потом, највише и изгинути. Тада су, не жалећи своје животе, храбро погинули следећи млади борци бригаде, сви из резервног састава:

– Горан Радисава Селаковића, из Ваљева,

– Владислав Веселиновић и Шапца,

– Душко Милене Јосиповић из Ваљева,

– Драган Саве Андрића из Ваљева,

– потпоручник Жељко Јована Васиљевића из Ваљева, који је погинуо три дана после писања молбе да га персонална служба ЈНА преведе у активну војну службу, јер је желео наставити позив активног официра наше војске,

– Горан Живка Драгојевића из села Причевић, општина Ваљево, који се тога дана добровољно јавио да учествује у акцији ослобађања Богдановаца,

– Горан Чедомира Стојановића из села Чамурија, општина Ниш и

– потпоручник Бобан Велибора Живковића из Пирота. Овај храбри, хумани и честити официр дао је живот тога дана за свога рањеног војника-резервисту Зорана Поповића из Кршне Главе код Ваљева, којег је пренео преко брисаног простора под кишом снајперских метака, и у тренутку када га је збринуо у заклону, пао је погођен метком усташког снајперисте-зликовца.

Бригада је код Богдановаца имала и 37 теже и лакше рањених бораца. Тога дана слично су прошле и остале јединице ЈНА које су садејствовале бригади. Упркос непријатељском организованом и масовном отпору, он је тога дана потиснут у једном делу села. Борбе су са истим интензитетом настављене и сутрадан, 11. 11, с тим што је бригада у борбу увела свеже снаге, и што су отклоњене слабости око координације садејства са другим јединицама. Зато другог дана бригада није имала губитке...

Дана 13. 11, при постављању минског поља испред села Ловаса, погинуће несрећним случајем, од потезне противпешадијске мине резервиста–инжењерац из ваљевске бригаде Горан Сретена Кузмано-вића из Лазаревца.

Крајем 1991. г., у зони одговорности бригаде, на позив југословенских власти активирају се мисије и посматрачи из Европске заједнице, који ће, и поред назови–хумане мисије мира, имати, у ствари, неславну и нечасну услогу у рушењу југословенске државне заједнице, у подршци сецесионистима из северозападних република и распиривању грађанског рата на простору претходне СФРЈ. Успостављена је телефонска, тзв. врућа линија између двеју страна, југословенске и хрватске војске, у циљу одржавања примирја и прекида ватре. Међутим, мучки и изненадни напади и дејства по положајима јединица ЈНА ни тада нису престајали. Од оваквих напада усташких снајпериста погинуће 25. 12. 1991. резервиста из Територијалне одбране општине Осечина Срђан Винка Симеуновића, и то у 01,30 часова, у реону села Церих. Такође ће у том периоду тзв. примирја, око 20 бораца из ваљевске бригаде бити рањено, иако су редовно слате интервенције – лично преко вруће линије, или преко представника Европске заједнице, који су били уграђени у командама обеју војски. У ратном дневнику ваљевске бригаде остаће записано да су дана „15. 01. 1992. г. од 19,50 ч. до 20,10 ч. наши положаји у с. Церих непрекидно тучени, а такође и положаји у с. Мирковци”. Ни интервенције преко мисије ЕЗ нису давале резултате, јер је супротна–хрватска страна, све радила уз њихову сагласност, а нашој страни је глумила ревносне мировњаке...

Коначно је, ваљевска бригада напустила овај терен 20. маја 1992. када је предислоцирана на извесно време у реону Мачве – у општини Богатић и у Мачванској Митровици.

Договором дипломатија престало је даље ангажовање војних јединица ЈНА на ратом захваћеном подручју у Републици Хрватској, јер ту улогу ће преузети међународне снаге УНПРОФОР-а, и бригада ће се вратити у гарнизон Ваљево 11. 06. 1992. У међувремену створена је, вољом српског и црногорског народа, нова државна јединица – Савезна Република Југославија и нова – Војска Југославије.

Српски народ у Републици Хрватској препуштен је на „бригу” одређеним снагама међународне заједнице, која ће прећутно дозволити хрватским оружаним снагама, да после извесног времена предузму војне операције „Олују” и „Бљесак” против српског народа у Републици Хрватској и спроведу етничко чишћење и нови геноцид над Србима...